UFUK EVLÂ BOSTAN

SİNEMA VE ŞİDDET

24. Uluslararası Frankfurt Türk Filmleri Festivali geçen yıl temasını “sinema ve şiddet” olarak belirledi. Malum son yıllarda dünya sinemasında şiddet, çok farklı şekil, unsur ve sonuçlarıyla yer buluyor.

Sinema nasıl ve ne şekilde şiddet gibi birden fazla türü ve boyutu olan, hem sorunlu eğitim sisteminin göbeğinden gelen, hem de hukuksal, medyatik ve kriminal sonuçları olabilen son derece toplumsal, karanlık bir soruna ışık tutacak, daha da önemlisi bu beklentinin içinde haklılık payı var mı?

Sinema ve şiddet ilişkisini anlatmaya çalıştığımız bir makalede en önce şiddetin türlerine değinmekte fayda var; zira toplumsal olarak kabul görmüş şiddet türleri sinema yapanlar ve sinema seyircisi tarafından gayet normal ve yasal karşılanıyor; bakınız Türkiye’deki askere alınma ve askere gitme ritüelleri... Yeryüzünde çok az Türkiyeli sinema seyircisi Harem’ de ya da Esenler Otobüs Garı’nda asker uğurlama sahnelerini şiddet içerikli bulur. Ama aynı sahneleri bir pasifiste ya da vicdani ret dilekçesi vermiş bir erkeğe gösterin, midesi bulanabilir, gözleri yaşarabilir, şiddetse buyrun şiddet.

Buna karşılık toplum ve resmi ideoloji tarafından onaylanmayan şiddet türleri sinemada görüntü ve unsurlarıyla izleyici ve sinema sektörü tarafından daha hassas bulunuyor; bakınız son yıllarda Türk sinema izleyicisi tarafından da netameli bulunan kadına şiddet konusu... Bu konunun sinema sahnesinde kullanılma biçimi, eskiye oranla kamusal alanda daha fazla tartışılır ve konuşulur oldu.

Sadece sinema özelinde değil; takdir edersiniz ki bütün sanat dallarında ele alınan meseleye bir parça yoğunlaşmak, konuya biraz etraflıca ya da derininden temas etmek gibi bir işlev var; sinema tam da bu kapıdan girerek insanların düşün dünyalarına temas etme ve kendine orada bir yer edinme fırsatı yakalıyor.

Daha ikinci dünya savaşı yıllarında bile sinemanın artık önlenemez oranda toplumsal hayatın ortasına oturduğu dönemlerde bu konu bir yönüyle tartışılıyordu; tiyatro mu sinema mı toplumları daha etkili biçimde harekete geçirir, değişimi sağlar, topluma sosyolojik bir ivme kazandırır?

Malum o zamanın savaş ekonomisi ve savaş sosyolojisi ile Hitler’in Propaganda Bakanı Joseph Goebbels, o zamanki var olan iletişim araçlarının hemen hepsini Führer’inin hizmetine verdiği ve propagandanın gücüyle Alman Halkını arkasına alarak kitleler halinde savaşa sürüklediği yıllarda sinema bunu kendisinden istenen oranda ve istenen şekilde hakkıyla yerine getirdi, hem kısa metrajlı propaganda filmleri, kamu spotları, propaganda reklamları, hem bunların arkasından gelen artçı politik sonuçları 1933 ile 1945 yılları arasında National Sosyalizmin işlediği insanlık suçlarına toplumsal zemin hazırladı, Führer’in beklentilerine karşılık geldi. Toplumsal şiddetin bir türü olan savaş kavramının, sinema sanatı eliyle bir ulusun gözünde meşrulaştırıldığı yıllardı.

Ama ne gam; “çivi çiviyi söker” derler...1940 yılı yapımı filmi “The Great Dictator” ile büyük yönetmen Charlie Chaplin ise çağdaşı Hitler’i, suyun öteki tarafından, taa Amerikalardan gelerek yine aynı savaş yıllarında, hem de iktidarının en güçlü olduğu yıllarında yine sinema sanatıyla hicvederek dalgasını geçecekti. 80’li ve 90’lı yıllarda Türkiye’de yaşayanlar hatırlar, TRT henüz TRT iken (!!) TRT-2 “Toplu Gösteriler” serisinde, yine başka bir Charlie Chaplin filmi olan “Şehir Işıkları” ile birlikte gösterilmişti “The Great Dictator” filmi.

Chaplin, Hitler’in Propaganda bakanı Goebbels’in sinema sanatını kullanarak meşrulaştırmaya çalıştığı toplumsal şiddetin bir türü olan savaşı, yine sinema sanatını kullanarak bu kez politik, toplumsal ve “insan için iyi olan”ı, toplumsal cinnet yoluyla adeta bir delinin peşinden gidilerek icra edildiğini komedi unsurlarını da kullanarak adeta parmağıyla göstermiş, afişe etmiş, çağdaşı bir diktatörü adeta yerden yere çalarak, sinema tarihinin en önemli politik filmlerinden birini yapmıştı.

Bugün ise bu soruya daha duru, sakin ve uzaktan cevap verebileceğiz, zira sinema, hem sahip olduğu teknik avantaj ve kazanımlar, hem uluslararası ve ulusal kurum ve kuruluşlardan aldığı destek ile medyayı da arkasına alarak son 40 yılda, teknik açıdan, finansal, endüstriyel ve organizasyonel anlamda inanılmaz bir değişime uğradı. Bu değişimi de daha çok kendine avantaj olarak kullandı. Bütün bu başarılı operasyonel dönüşümün sonunda da toplumları arkasından sürüklemeyi başardı. Bugün tiyatro ile kıyasladığımızda arada çok büyük oranda finansal, stratejik, içeriksel ve organizasyonel farklar görüyoruz. Herşeyden önce tiyatro, daha yerele ve mekana odaklı bir sanat türü olarak sinemanın sahip olduğu mekan ve seyirci avantajından faydalanamadı, her ne kadar geçen 40 yılda tiyatro da form, içerik ve sahneleme konusunda teknik olarak 40 sene önce sahnede yapılması hayal edilemez bir çok teknik ve lojistik değişime uğrayıp bu değişimi avantaja dönüştürmeyi kısmen başarsa da sinemayla kıyaslanınca ister istemez ulaşılan seyirci ve seyirlik sayısı beyaz perdenin çok çok altında kaldı, dolayısıyla etki altına alınan insan kitleleri sinemadaki kadar endüstriyel anlamda dönüştürücü rakamlara ulaşamadı. Tabii ki bir de sinemanın uluslararası anlamda bir mesaj kaygısı ve çıktığı ülkelere kazandırdıklarını sayarsak, arada çok ciddi niteliksel farklar var.

Tam da bu avantaj ile bugün iyi sinemanın sadece şiddet konusunda karanlığa ışık tutmak değil, aynı zamanda sosyal ve kişisel her türlü mesele ve konuya açıklık getirme, kamusal alanda konuşturma ve görünür kılma yeteneği çok kıymetli. Neden iyi sinema kavramını kullandım? Çünkü size verilmiş son derece kıymetli bir konuyu yanlış metod, yanlış dil ve yanlış bir mesajla son derece yanlış adreslere götürebilirsiniz, zira iletişim tarihi kötü sinema dilinin ve kötü sinemanın sayısız örnekleriyle dolu, gişe rekoru kırmış olsalar bile... Bakınız Hitler-Goebbels işbirliği; herne kadar kısa vadede Hitler’i başarıya götürmüş gibi dursa da uzun vadede yanlış mesaj bir toplumu ve kıtayı yerinden salladı.

Şiddet dediğimde de sadece Tarantino filmlerindeki olmazsa olmaz fiziksel şiddeti kastetmiyorum; Rum yönetmen Lanthimos’un “Köpek Dişi” daha mı az şiddet içerikli? Malum bugünün dünyasında şiddetin türü ve çeşidi de arttı, psikolojik şiddetten, sanal-dijital şiddete, porno ve fiziksel şiddetten, toplumsal ve politik şiddete kadar çeşitleri ve uzantıları var, herbiri insan hayatını travmatik olan ya da olmayan oranda etkiliyor. Pekiyi sinemanın bu bağlamda etkisi ve başarısı nerede kendini gösterir? Şiddet sahnelerinin sayısında mı, niteliğinde mi?

İyi Sinema olanı, yaşananı, turnusol kağıdı gibi gösterme başarısı olan bir sanat türü, kendisini diğer sanat türlerinden ayıran en önemli özelliği ise bunu oransal olarak daha büyük kitlelere yansıtabilmesinde ve iyi kurgulanmış, kotarılmış bir senaryo ile teknolojinin her türlü nimeti ve hilesinden faydalanabilmesinde yatıyor. Bu oran ister ulusal ister uluslararası ölçüde olsun, yaptığı etki geri dönülmez ve yadsınamaz oluyor. Zira iyi bir filmden çıktığımızda, anlatılan meseleye ve anlatma üslubuna dair bir daha asla o eski insan olamıyoruz, öyle değil mi... ■

Şiddet dediğimde de sadece Tarantino filmlerindeki olmazsa olmaz fiziksel şiddeti kastetmiyorum; Rum yönetmen Lanthimos’un “Köpek Dişi” daha mı az şiddet içerikli? Malum bugünün dünyasında şiddetin türü ve çeşidi de arttı, psikolojik şiddetten, sanal-dijital şiddete, porno ve fiziksel şiddetten, toplumsal ve politik şiddete kadar çeşitleri ve uzantıları var, herbiri insan hayatını travmatik olan ya da olmayan oranda etkiliyor.